

Sisekaitseakadeemia
Politseikolledž

Rainer Saggor

LÄBIRÄÄKIMISED
PÕHJA POLITSEIPREFEKTUURI NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:
Arno Baltin

Tallinn 2009

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Politseikolledž	Kuu ja aasta: mai 2009
Töö pealkiri: LÄBIRÄÄKIMISED PÕHJA POLITSEIPREFEKTUURI NÄITEL	
Töö autor: Rainer Saggor	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas Allkiri:
Lühikokkuvõte: Käesolev lõputöö koosneb kolmekümne kaheksast leheküljest, koos lisadega neljakümne ühest. Töö on kirjutatud eesti keeles. Töös antakse ülevaade läbirääkimistest üldiselt ja selle olemusest. Samuti taktikalistest läbirääkimistest, mis on määratud politsei lahendada ning sellest, millistel eesmärkidel läbirääkimisi peetakse. Samuti annab töö ülevaate, kes on Põhja Politseiprefektuuris läbirääkija, kuidas on korraldatud läbirääkijate töö ning millistel juhtudel kaasatakse läbirääkijaid. Kuna autor oli ka ise alates 2004 aasta maist kuni 2008 aasta lõpuni läbirääkija, siis leidis, et antud teema vajab sügavamat käsitlust. Uurimuse läbiviimiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse uurimismeetodi valis autor seetõttu, et sellel teemal ei ole varasemalt uuringuid läbi viidud, sest see on Eestis suhteliselt uus, ja teavet selle valdkonna kohta napib. Selliseid sündmusi, mis vajavad läbirääkijate sekkumist, on autori kogemuse põhjal piisavalt, mistõttu on viimane aeg analüüsida ja võtta käsitlusele läbirääkimised ning läbirääkijaid. Töö eesmärgiks on luua pilt valdkonnast, mis on Eestis alles väga uus. Samuti on eesmärgiks välja selgitada, kuidas läbirääkijad ise hindavad oma vajalikkust, milline peaks olema nende töökorraldus ning kuidas läbirääkimiste- järgselt kaasnedavad võivad kohustused peaksid olema korraldatud. Töö raames viidi läbi kaheksa struktureeritud vabade vastustega intervjuud Põhja Politseiprefektuuris tegutsevate läbirääkijate hulgas. Uuringu käigus selgusid nii mõnedki kitsaskohad, millele ei ole suurt tähelepanu pööratud: puudulik koolitus, tihtilugu arusaamatud läbirääkijate väljakutsumised, mis iseenesest ei räägi läbirääkijate kahjuks. Samuti see, et läbirääkija ei juhi sündmuskohal kedagi ega midagi, ta on lihtsalt vahend olukorra rahumeelseks lahendamiseks.	
Võtmesõnad: Läbirääkimised, Läbirääkijad, Taktikaline, Põhja Politseiprefektuur	
Keywords: Negotiations, Negotiator, Tactical, North Police Prefecture	
Säilitamise koht:	
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor:	Allkiri:

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILINE OSA	4
1.1 Läbirääkimiste olemus	4
1.2 Taktikaline läbirääkimine	6
1.2.1 Olemus	6
1.2.2 Eesmärgid	7
1.2.3 Etapid	9
1.3 Läbirääkijate grupi loomine Põhja Politseiprefektuuris	13
1.3.1 Töökorraldus	15
2 EMPIIRILINE UURING	17
2.1. Eesmärk ja uurimisküsimused	17
2.2 Uurimismeetod ja andmete kogumine	17
3 ANALÜÜS	19
3.1 Vajalikkus	19
3.2 Koolitus	20
3.3 Probleemid	22
3.4 Töökorraldus	23
3.5 Grupi suurus	26
3.6 Töövahendid	28
3.7 Läbirääkija tunnistajana	30
3.8 Aruanne	31
4 ARUTELU	33
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	37
Kasutatud kirjandus	38
Lisa 1	39
Lisa 2	40
Lisa 3	41

SISSEJUHATUS

Käesolevas töös antakse ülevaade läbirääkimistest ja selle olemusest. Samuti taktikalistest läbirääkimistest, mis on määratud politsei lahendada ning sellest, millistel eesmärkidel läbirääkimisi peetakse. Samuti annab töö ülevaate, kes on Põhja Politseiprefektuuris läbirääkija, kuidas on korraldatud läbirääkijate töö ning millistel juhtudel kaasatakse läbirääkijaid.

Kuna autor oli ka ise alates 2004 aasta maist kuni 2008 aasta lõpuni läbirääkija, siis leidis, et antud teema vajab sügavamalt käsitlust.

Uurimuse läbiviimiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse uurimismeetodi valis autor seetõttu, et sellel teemal ei ole varasemalt uuringuid läbi viidud, sest see on Eestis suhteliselt uus, ja teavet selle valdkonna kohta napib.

Selliseid sündmusi, mis vajavad läbirääkijate sekkumist, on autori kogemuse põhjal piisavalt, mistõttu on viimane aeg analüüsida ja võtta käsitlusele läbirääkimised ning läbirääkijaid.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on luua pilt valdkonnast, mis on Eestis alles väga uus. Samuti on eesmärgiks välja selgitada, kuidas läbirääkijad ise hindavad oma vajalikkust, milline peaks olema nende töökorraldus ning kuidas läbirääkimiste järgselt kaasneda võivad kohustused peaksid olema korraldatud.

Olemasolev praktika näitab, et läbirääkijad on politseis vajalikud. Autor on seisukohal, et siiski kõige adekvaatsema hinnangu annab sellele vajadusele käesoleva töö raames läbiviidav uurimus.

1 TEOREETILINE OSA

1.1 Läbirääkimiste olemus

Läbirääkimiste kohta on nõuandekirjandustes ja koolitusmaterjalides mitmeid definitsioone ja käsitlusi, kuid autori arvates on kõige tabavamalt tajunud läbirääkimiste mõtte ladinakeelne väljend *pax per conloquium* (e.k. lahendus läbi dialoogi), mille on FBI Kriisiläbirääkimiste Üksus võtnud ka oma ametlikuks motoks. (www.fbi.gov)

„Läbirääkimised on kahe või enama inimese vaheline tegevus, mille eesmärgiks on jõuda mõlemaid osapooli rahuldava lahenduseni.“ (Geerinck, Stark 2003:145)

„Läbirääkimine on vastastikuse teabevahetuse protsess, mille eesmärk on ühise otsuse saavutamine.“ (Fisher, Ury 2004:41)

„Läbirääkimised on põhiline, üldinimlik tegevus, protsess, mida kasutatakse tihti töökorralduslikes suhetes, äritehingutes, kauba müümisel, rahvusvahelistes suhetes ja igapäevastes toimingutes. Läbirääkimised, mida peetakse rahvastevahelise rahu säilitamiseks või pantvangide vabastamiseks, näitavad ilmekalt, kui tungiv võib olla kokkuleppevajadus ning kui efektiivsed on läbirääkimised konfliktide lahendamisel.“ (Lewicki jt 1999:15)

Paljud läbirääkimised on paraku keerulised, olulised ja uudsed, ja sellepärast tuleb edukate läbirääkimiste peale välja minnes endale aru anda, et läbirääkimiste ajal kohandatakse end pidevalt vastavalt teise osapoole käitumisele ja ootuspärasele käitumisele. Kasuks tuleb teise poole informeerimine oma kavatsustest.

Läbirääkimiste käigus saab mõlemale osapoolle teatavaks soovitud tulemuste kogum. Ühe poole nõudmised, soovid või vajadused ei pruugi olla kooskõlas teise poole omadega. Kui esmalt kummagi poole väljapakutud lahendused ei ole sobilikud, jätkatakse läbirääkimisi järgnevate pakkumistega, milledega tehakse

teisele poolele tavaliselt ettepanek muuta oma tingimusi. Kui üks osapool on nõus muutma või järele andma oma tingimustes, on tehtud mööndus. Mööndused seevastu piiravad neid võimalusi, mille raames lahenduses kokkuleppele jõuda. Möönduste tegemine ja nende tõlgendamine ei ole kerge. Seda eriti olukorras, kus osapooled teineteist ei usalda. Usaldamatust põhjustab reeglina teineteise mittetundmine.

Kõige paremini selgitavad möönduste tegemist ja nende tõlgendamist kaks dilemmat, millega puutub kokku igäüks, kes läbirääkimistesse astub.

Esimene dilemma on aususe dilemma. See on seotud läbirääkimistes osalevale teisele poolele öeldava tõe hulgaga. Väga täpselt ja põhjalikult peab kaaluma kui palju rääkida ja mida rääkida. Kui oma olukord täielikult ära rääkida, annab see vastaspoolele eelise ning võimaluse sind ära kasutada. Vastupidises olukorras, kus ei anta teisele poolele teada oma tahetest, soovidest ja vajadustest, võivad läbirääkimised sattuda ummikusse (Lewicki jt 1999:25,26).

„Teine dilemma, mis iga läbirääkija ees seisab, on usalduse dilemma. See tähendab kui palju teise poole juttu uskuda. Uskudes kõike, mida teine osapool meile räägib, võidakse meid kergesti ära kasutada. Kui aga üldse mitte teist uskuda, siis kokkuleppele jõudmine saab olema ülimalt keeruline. Mil määral ja kui palju teise juttu uskuda, sõltub paljudest asjaoludest – teise osapoole mainest, varasemast kokkupuutest, hetke olukorrast jne.“ (Lewicki jt 1999:27)

Selleks, et läbirääkimised õnnestuks, peab poolte vahel olema tugev usaldus, avatus ja soov teha koostööd, mille nimel otsitakse ühiseid eesmärke ja vajadusi. Mõlemad osapooled saavad aru, et nad on sõltuvad teineteisest ning ühine koostöö saab lahendada mõlema probleemid (Lewicki, Hiam 2007:122).

„Uuringud on näidanud, et usaldust aitavad läbirääkimistel suurendada järgnevad tegevused“ (Lewicki, Hiam 2007:122,123):

- 1) Aru saada teise poole ootustest. Selgitada oma kavatsusi ja täites antud lubadused.

- 2) Väljendada usaldusväärst. Edastada ausaid, täpseid ja tõestataavaid väiteid. Vältida petmist.
- 3) Endale hea maine loomine. Arendada usalduslikke suhteid teiste isikutega ja nendele viitamine.
- 4) Vastaspoolega sarnaste huvide arendamine.
- 5) Rõhutada vastaspoole usaldusväärsest käitumisest tulenevat kasu. Tähtsustada mõlemapoolset usaldust. Kinnitada vastaspoole usaldamise riski eeliseid, mitte potentsiaalset kahju.

„Läbirääkimistel tõrguvad inimesed sageli pikka aega vastu, ja seda mitte sellepärast, et neile tehtav ettepanek on oma olemuselt vastuvõetamatu, vaid sellepärast, et mitte mingil juhul lasta tekkida tunnet, nagu annaksid nad teisele poolele järele.“ (Fisher, Ury 2004:39).

Läbirääkimistel üritavad kõik osapooled sageli teineteisele survet avaldada. Antud kontekstis saab survet käsitleda võimuna. Võimu taotlevad läbirääkijad eelkõige sellepärast, et see annab läbirääkijale teise poole suhtes mingid eelised või mõjuvõimu. Eeliseid kasutavad läbirääkijad tavaliselt endale soodsama tulemuse kindlustamiseks või oma meelislahenduse läbisurumiseks (Lewicki jt 1999:217).

1.2. Taktikaline läbirääkimine

1.2.1 Olemus

„Läbirääkimine on sõnaline meetod inimpommi relvitustamiseks“. (tsit. tundmatult FBI instruktorilt, Rootsi Kriminaalpolitsei koolituse materjal)

Kui on tegemist raskete olukordadega kaasnevate läbirääkimistega, siis Määttänen jt (1989:4) on kasutanud väljendeid „taktikaline läbirääkimine“ ja „taktikaline läbirääkimisoskus“.

„Taktikaliste läbirääkimistega on tegemist sellistel juhtudel, kui vastaspool tahab kasutada vägivalda, kuid ei ole jõudnud oma kavatsust teoks teha enne seda, kui politsei alustab olukorra lahendamist läbirääkimistega.“ (Ellonen jt 2002:37)

Taktikaline läbirääkimine erineb tavalistest läbirääkimistest selliste abinõude poolest, millised on valinud politsei vastaspool olukorra ja probleemide lahendamiseks. Taktikaline läbirääkimisolukord on politseile psühholoogilisel nõudlikum võrreldes tavaolukorraga, kuna teine osapool oma käitumisega rikub selgelt, tihti teadlikult, ühiskonna norme. Samuti sisaldavad sellised olukorrad järske huvide konflikte, mis on oma loomu poolest kas isikutevahelised või ametivõimude ja kodanike vahelised (Määttänen jt 1989:4).

Seetõttu ei ole läbirääkija esmane ülesanne mitte saavutada kontrolli vastaspoole käitumise üle, vaid suuta kontrollida enda oma. Kui läbirääkija ei suuda kontrollida ennast, siis ei suuda ta kontrollida ka olukorda (Rootsi koolitus).

Politseilt eeldatavad läbirääkimiste alused ei erine kuigivõrd tavalises läbirääkimisolukorras nõutavate oskuste poolest (Määttänen jt 1989:4).

See võib tulla üllatusena, kuid politsei kriisiläbirääkimiste tehnika kui selline on alguse saanud erasektorist, mitte politseitaktikast (Geerinck, Stark 2003:145).

1.2.2 Eesmärgid

Politsei tegevust reguleerivad seadused, juhendid ja normid eeldavad, et olukorrad püütakse lahendada ka läbirääkimiste teel. Kuna alati ei ole see võimalik, siis peaks läbirääkimiste kaudu saama vähemalt teada erinevate olukordade lahendusalternatiivide reaalsus ja riskipiirid. Samuti on võimalik läbirääkimistega jõuda sellistele osalistele tulemustele, mis vähendavad ohutegurit ja annavad lisaega (Määttänen jt 1989:17).

Taktikaliste läbirääkimiste eesmärgiks on teatud ohtliku teo vältimine, eelkõige inimelude päästmine. Nii politsei isikkoosseisu, pantvangi ja ohvri kui ka kurjategija enda oma.

Olukordadena, kus tuleb kaaluda läbirääkimiste pidamist, mõeldakse sündmusi, kus:

- 1) On võetud pantvange, kohale vaatamata.
- 2) Isikut peetakse vastu tema tahtmist kinni ehk ohvriolukord.
- 3) Kurjategija(d) on ennast barrikadeerinud.
- 4) Kurjategijat peetakse ohtlikuks.
- 5) On oht, et psüühiliselt haiged või psüühiliste häiretega isikud võivad muutuda vägivaldseks.
- 6) On oht, et isik võib sooritada enesetapu.
- 7) Seda peetakse muudel põhjustel sobivaks

(Rootsi koolitus)

Elloneni jt (2002:37) sõnul on taktikalise läbirääkimise õnnestumiseks alati olemas lähtekohad, sest:

- ähvardajatel ei ole tingimata tõsist kavatsust kedagi tappa
- politsei esindab ühiskonna turvalisust ja võit kuulub lõpuks alati temale

„Taktikaliste läbirääkimiste õnnestumiseks tuleb eeldada seisukohta, et läbirääkimise teel lahenduse leidmine on pikaajaline protsess ja mõnikord võib see kesta väga kaua.“ (Ellonen jt 2002:37)

Ei ole olemas üht ja ainsat ainuõiget meetodit, mis aitaks läbirääkimisi pidada. Läbirääkimiste kohta võib koostada erinevaid õpikuid ja juhendeid, millest kinnipidamise otsustab iga läbirääkija ise oma hinnangu põhjal. Ei ole mingeid tingimusteta reegleid selle kohta, kuidas peab iga kord toimima. Läbirääkimine on loov tegevus ja see eeldab loovaid lahendusi (Ellonen jt 2002:38).

Läbirääkimised kestavad nii kaua, kuni on olemas eeldused mõjutada vastaspoolt nii, et ta loobub oma nõudmistest ja kavatsustest ning annab vabatahtlikult alla. Kuna läbirääkimisi alustades on vastaspool erakorralises seisundis, on põhieesmärk saada

ta rahulikuks ja uuesti mõtlema võimalikult arukalt kogu olukorra üle. Läbirääkimistel ei ole vaja põhjendamatult kiirustada (Määttänen jt 1989:37)

1.2.3 Taktikalise läbirääkimise etapid

Elloneni jt (2002:39) käsitluse kohaselt võib läbirääkimise kulgu jaotada järgmisteks etappideks:

- 1) käivitusetapp
- 2) tööetapp
- 3) lahendusetapp
- 4) järelvestlused

1) **Käivitusetappi** saab omakorda jagada kolmeks: valmistumine, ühenduse võtmine ja kontakti loomine.

Läbirääkimisteks valmistumise ajal kogub läbirääkija võimalikult palju infot vastaspoole kohta ning enne kontakti loomist valmistab end psühholoogiliselt ette. Ühenduse võtmisel tuleb läbirääkijal vastaspoolele end tutvustada ning teavitada põhjust, miks politsei on kohale tulnud. Kui ei ole vastaspoole isikut teada, siis on läbirääkija ülesanne see välja selgitada. Esitatavad küsimused peavad olema sellised, millele on lihtne vastata.

Peale ühenduse võtmist ning enese tutvustamist algab kontakti loomine, mille kõige olulisem osa läbirääkijale on enese kontrollimine. Kuigi vastaspool võib olla väga ärritunud ja vihane, tuleb läbirääkijal jääda rahulikuks ning rahustada ka vastaspoolt. Kontakti loomise etapis on kõige tähtsam vastaspoole mõistmine. Mis on see põhjus, miks vastaspool on valinud sellise äärmusliku viisi olukorda lahendada. Oluline on vastaspoolele kohe selgeks teha, et läbirääkija ei langeta ühtegi otsust. Neid teevad teised inimesed ning läbirääkija saab vaid soovitusi anda. Kontaktiloomise edukusest annab märku vastaspoole rahunemine ning see, et ta on nõus rohkem rääkima, nii endast kui ka probleemist (Ellonen jt 2002:40,41).

„Esimene kontakti loomine ja selle õnnestumine on olulise tähtsusega, sest sellega luuakse alus kogu edaspidisele läbirääkimisele.“ (Määttänen jt 1989:40)

Käivitusetapi kontakti loomise faasis kogutakse infot, planeeritakse ja määratakse eesmärgid. Igasuguse läbirääkimise juures on oluline esmalt täpselt teada saada, mida teine pool tahab. Läbirääkijal tuleb selgeks teha eesmärgid, nõudmised, soovid, miks üldse läbirääkimistesse laskuti. Võtmeküsimused on: Mida tahetakse? Miljon krooni? Ajakirjandust? Mida ollakse valmis tegema, kui tullaakse nõudmistele vastu? See nimekiri võib olla lõputu, kuid põhiline on siiski vastaspoole eesmärgid esile tuua.

Samas on oluline informatsiooni kogumine teise osapoole kohta. See informatsioon ei pruugi olla seotud isiku poolt esitatud nõudmistega või vajadustega, vaid see aitab läbirääkijal kohandada strateegiat, mis vastab teise poole vajadustele. Kes see isik on? Mis põhjused sunnivad teda oma nõudmisi esitama?

Info kogumist aitavad tagada kaks oskust: oskus esitada uurivaid küsimusi ja oskus tähelepanelikult kuulata. Informatiivsete küsimuste esitamine nõuab võimet esitada avatud küsimusi. Avatud küsimused on sellised, millele ei saa lühidalt vastata. Vastus eeldab pikemat põhjendust. Küsimused nagu „Miks?“, „Kuidas?“, „Räägi mulle palun?“ (Lewicki, Hiam 2007:44,45)

Kuna läbirääkimissituatsioon on rohkelt stressi tekitav, siis on vastase kuulamisel saadud info kasulik üles märkida.

„Käivitusetapi kõige tähtsamaks ülesandeks on vastaspool maha rahustada ja luua temaga vestluskontakt, mille käigus vastaspoolele saab selgeks, et olukorda on võimalik lahendada eelkõige läbirääkimiste teel.“ (Ellonen jt 2002:41)

2) **Tööetapp** on „././klassikaline võta või anna mäng. Eelnevalt esitatud argumentide ja/või nõudmistega põhjal eeldavad mõlemad osapooled, et nõudmised on liialdatud ja seetõttu peavad nad kokkuleppele jõudmiseks tegema järelandmisi.“

(Lewicki, Hiam 2007:45)

Tööetapp on läbirääkijal argumentide esitamiseks vastaspoolele selle informatsiooni põhjal, mis õnnestus koguda kontaktiloomisel. Argumendid peaksid olema aga niivõrd õigesti valitud, et veenda teist poolt selles, mida sa just parasjagu soovid ning samuti selles, miks ta peaks sulle seda andma (Lewicki, Hiam 2007:45).

Tähtsaim põhimõte tööetapis on teene teene vastu. See tähendab seda, et kui vastaspool midagi nõuab (politsei käest), siis olenevalt nõudmisest, see täidetakse sel juhul, kui vastaspool käitub vastavalt politsei tahtele.

Teenetega kergendatakse olukorda järk järgult seni, kuni lõpuks jõutakse olukorra rahumeelse lahenduseni.

Tööetapil peab läbirääkija pakkuma välja võimalusi olukorra lahendamiseks, ja seda selliselt, et vastaspool saaks erinevate variantide vahel kaasa mõelda ning endale sobivama leidma (Ellonen jt 2002:41).

„Tööetapil peab läbirääkija suutma võita vastaspoole usalduse, nii et viimane hakkaks kaaluma rahumeelseid lahendusvariante.“ (Ellonen jt 2002:41)

3) **Lahendusetapil** võib läbirääkija hakata pakkuma otsustavat lahendust olukorrale, kinnitades, et lahendus on parim kõigile osapooltele. Läbirääkija peab julgustama vastaspolt, rõhutades tema kindlameelset käitumist, mille tulemusena ta sellest olukorrast pääseks. Lahendusetapil peab läbirääkija leppima, et lahendus saabub vastaspoole määratud tempos (Ellonen jt 2002:42).

Antud etapil tekib vastaspoolel mõistmine olukorrast ja selle tõsidusest ning see päädib kokkuleppega, mille tulemusel tehakse kompromissid ning jõutakse mõlemaid osapooli rahuldava tulemuseni. (Dawson 1985:14)

„Lahendusetapil peab läbirääkija aktiivselt rajama soodsat raamistikku olukorra rahumeelseks lahendamiseks koostöös operatsiooni kaasatud politseijõududega ja vastaspoolega.“ (Ellonen jt 2002:41).

Lahenduses (allaandmises) tuleb erinevate üllatuste vältimiseks üksikasjalikult kõik detailid kokku leppida ja mitu korda vastaspoolelt üle küsida, kas ta sai aru ja teab täpselt mida peab tegema.

Ellonen jt (2002:43) toovad välja läbirääkimiste kuldreeglid, mis autori arvates on väga edukalt võtnud omaks Põhja Politseiprefektuuri läbirääkijate grupp.

- 1) Läbirääkijaks tuleb määrata isik, kes on saanud sellealase eriväljaõppe.
- 2) Läbirääkimised viib läbi politsei ning ka vastutab nende eest.

- 3) Läbirääkija ei tohi mitte kunagi esitleda end kõikides küsimustes otsuste langetajana.
- 4) Läbirääkija ja taktikalise üksuse tegevus peab olema kooskõlastatud.
- 5) Kui läbirääkijate grupis kasutatakse käitumis- või mõne teise valdkonna spetsialiste, peavad nad tundma ka piisavalt politseitööd.

1.3. Läbirääkijate grupi loomine Põhja Politseiprefektuuris

02.02 - 06.02.2004 toimus Rootsi Kriminaalpolitsei poolt korraldatud Läbirääkijate koolitus, milles osales Põhja Politseiprefektuurist viis inimest. Koolitusel anti ülevaade, kes üldse on läbirääkija, mis on tema mõte ning millistele juhtumitele neid kaasatakse (suuline vestlus Vilve Kaldaga jaanuar 2009).

Peale koolituse läbimist kohtusid Elmar Vaher, Reimo Raivet ja Vilve Kalda, et arutada, kui palju on Eestis selliseid situatsioone, kus tavapärase politseilise käitumise tulemusena, kas ei saavutata positiivset tulemust või saavutatakse suisa negatiivne tulemus. Samuti oli neile teada, et mujal riikides on kriisiläbirääkimine politseitöö osa (suuline vestlus Reimo Raivetiga veebruar 2009).

Samal ajal algas Põhja Politseiprefektuuris arutelu loodavatest põhiväärtustest. Nende väljatöötamisel osalesid ka E. Vaher, R. Raivet ja V. Kalda. Hoolimine ja inimlikkus muutusid politseis aktuaalseks, mistõttu olid need omadused arutlusel ka põhiväärtuste väljatöötamisel. Samuti hakati inimelu ja tervise peale rohkem mõtlema ning leiti, et ainult jõuline tegutsemine sündmuskohal võib viia halbade tagajärgedeni (suuline vestlus Vilve Kaldaga jaanuar 2009).

Nad hakkasid pikemalt mõtlema nende sündmuste peale, mida olid rootslased kirjeldanud oma läbirääkimiste koolitusel: enesetapjad, ohvri- ja pantvangisituatsioonid. Kui tihti ja kuidas on üldse Tallinnas ja Tallinna lähiümbruses selliseid sündmuseid ning kuidas need aset leiavad? Nad leidsid, et Eesti ei ole selles suhtes eriline koht, sest ka siin toimuvad samasugused sündmused, kus läbirääkijate kasutamine on ilmselgelt mõistlik ja vajalik.

Nad leidsid, et selliseid sündmusi kindlasti on olnud, kuid seniajani oli neid lahendatud tavaliste politseitaktikaliste meetoditega (jõuline sekkumine, jõuga sisse korterisse jms). Kui läheb õnneks, siis läheb, kui ei lähe õnnelikult, siis ei lähe. Enne läbirääkijate grupi loomist ei teinud nad tugevat analüüsi, kuid leidsid, et samasugused situatsioonid leiavad aset ka Eestis ja nendele ei ole seniajani tähelepanu pööratud. Läheb kuidas läheb, politsei reageerib sündmusele, teeb endast oleneva ehk siis kasutab kõiki vahendeid ja neid oskusi, mida on politseikoolis õpetatud. Eestis ei läheneta läbirääkimistega sündmustele, mis vajaksid olukorra rahumeelseks lahendamiseks läbirääkimiste pidamist (suuline vestlus Reimo Raivetiga veebruar 2009).

Seejärel nad kirjeldasid valdkonnad, kus võib läbirääkimisi vaja minna. Samuti kaardistati, kes on läbirääkimisalaseid koolitusi saanud ja kes tahaksid end läbirääkijatena proovile panna. Värbamine loodavasse gruppi oli vabatahtlikkuse alusel. Kõigilt, kes olid läbirääkimisalaseid koolitusi saanud, küsiti nõusolekut (suuline vestlus Vilve Kaldaga jaanuar 2009).

6. mail 2004 aastal loodi Põhja Politseiprefektuuris (kriisi)läbirääkijate grupp, kuhu algselt kuulus 10 inimest. Et mitte olla eraldiseisev üksus, liideti läbirääkimisgrupp Kriisireguleerimismeeskonna juurde.

Käesoleval hetkel on Põhja Politseiprefektuuris ligikaudu 30 inimest, kes on erinevat läbirääkimiste alast koolitust saanud, kuid ametlikult on läbirääkijaid 8.

Samas defineeriti ka kes on Põhja Politseiprefektuuris läbirääkija. „Läbirääkija kasutamine politseitöös“ (Kalda, Vaher, Raivet 2004) juhendi järgi on läbirääkija prefektuuri töötaja, kes on saanud vastava väljaõppe ja kantud läbirääkijate valvegraafikusse. Läbirääkijate valvegraafik asub juhtimiskeskuses.

Sama juhendiga määrati ka ära, millistel juhtudel kaasatakse läbirääkijad. Kaaluma peaks läbirääkija kasutamist järgmistes olukordades:

- 1) Enesetapu võimalus.
- 2) Agressiivsed relvastatud isikud kinnises ruumis.

- 3) Isikult vabaduse võtmine seadusliku aluseta või pantvangi võtmine.
- 4) Muud sündmused operatiivjuhi äranägemisel

Enamus sündmustest Põhja Politseiprefektuuri teenindataval territooriumil, millele läbirääkijad on reageerinud, moodustavad enesetapujuhtumid.

Kui vaadata klassifitseerimist maailmas, siis FBI ja teiste riikide politseid teevad vahet ohvri ja pantvangil. Ohvri puhul on selleks eesmärgiks ohvri enda käitumine ja see ohver ongi eesmärk omaette. Ohvri puhul vägivalla kasutaja püüab mõjutada ohvrit või tema käitumist, ilma mingit lisatulu taotlemata. Ohver on reeglina lähedane inimene. Pantvangi puhul on pantvang ainult vahend ja eesmärk on läbi pantvangi mõjutada teist poolt loobuma millestki või panna teine pool tegema vastavalt pantvangivõtja huvidele.

„Juhtumid barrikadeerinud kahtlusaluste, pantvangi võtjate või enesetapuga ähvardavate isikutega on vaid mõned näited väljakutsetest, mis nõuavad asjatundlikku ja efektiivset jõustruktuuri sekkumist. Esimesena sündmuskohale jõudnud politseinikud peavad kiirelt hindama olukorra ning ohu taseme, kindlustama vastava ala ja suunama olukorda ülevõtvaüksusi sobivalt ning informeerima neid juhtumi üksikasjadest.“ (Stokes, Thompson 2005:246)

1.3.1 Läbirääkijate töökorraldus

Käesoleval hetkel on Põhja Politseiprefektuuris 8 läbirääkijat, kelledest on moodustatud neli paari. Ollakse valves nädala kaupa. Kuigi kõik läbirääkijad on saanud baasteadmised ja lisaks veel täiendavaid koolitusi, siis vaadates allpool toodud tabelit nr 1, milles on näidatud läbirääkijate koolitused, leiab autor, et hetkel Põhja Politseiprefektuuris tegutsevate läbirääkijate professionaalne tase ei ole ühtlane ning vastava ala koolitusi on ilmselgelt vähe.

Tabel 1

	Koolitus, arv ja koolitaja
Läbirääkija 1	2 (Rootsi läbirääkijate koolitus 5 päeva ja FBI läbirääkijate koolitus 2 nädalat)
Läbirääkija 2	2 (Saksa läbirääkijate koolitus 4 päeva ja sama koolituse jätkukoolitus 11 päeva)
Läbirääkija 3	2 (Sisekoolitus 3 päeva, Saksa läbirääkijate koolitus 4 päeva)
Läbirääkija 4	3 (Sisekoolitus 3 päeva, Saksa läbirääkijate koolitus 4 päeva ja sama koolituse jätkukoolitus 11 päeva)
Läbirääkija 5	3 (Rootsi läbirääkijate koolitus 5 päeva, FBI läbirääkijate koolitus, Scotland Yardi infiltreerumise koolitus 5 päeva)
Läbirääkija 6	1 (Saksa läbirääkijate koolitus 4 päeva)
Läbirääkija 7	6 (4 Rootsi läbirääkijate koolitust 5 päevased ja 2 FBI läbirääkijate koolitust 5 ja 10 päevane)
Läbirääkija 8	2 (Sisekoolitus 3 päeva, Saksa läbirääkijate koolitus 4 päeva)

Vastavalt „Läbirääkija kasutamine politseitöös“ juhendile (Kalda, Vaher, Raivet 2004), otsustab läbirääkija kohalekutsumise vajaduse operatiivjuht. Samuti on ainult operatiivjuhil või tema korraldusel juhtimiskeskusel õigus sündmuskohale kutsuda läbirääkijad.

Sama juhend sätestab ka läbirääkija tegevuse sündmuskohal:

- 1) Läbirääkija tegevuse esmaeesmärgiks on võita aega ja vähendada emotsioone. Läbirääkijale annab sündmuskohal ülesandeid situatsioonijuht (väli- või operatiivjuht). Läbirääkija tegutseb sündmuskohal vastavalt situatsioonijuhil poolt püstitatud eesmärgile.
- 2) Läbirääkija püüab saavutada läbiräägitavaga kontakti, saada temalt ja edastada talle informatsiooni.
- 3) Läbirääkija ei juhi politseinike käitumist ja tegutsemist sündmuskohal. Läbirääkija on situatsioonijuhil “abivahend”.
- 4) Situatsioonijuht vastutab läbirääkija turvalisuse eest sündmuskohal.

Nii nagu koostati juhend teisele politseiametnikele läbirääkijate kasutamisest, koostas V. Kalda ka läbirääkija enda meelespea, milles on sätestatud läbiräägitavad teemad:

Mis ei ole läbiräägitav (milliseid läbiräägitava soove ei saa rahuldada):

- 1) Relvad, 2) Narkootikumid, 3) Põgenemine, 4) Pantvangide väljavahetamine

Mis on läbiräägitav:

- 1) Toit, 2) Jook, 3) Raha, 4) Meediaga suhtlemine, 5) Arstimid, 6) Kontakt sugulastega

2 EMPIIRILINE UURING

2.1 Eesmärk ja uurimisküsimused

Käesolevas uurimuses antakse ülevaade Põhja Politseiprefektuuri läbirääkijate seisukohtadest nende kasutamisest erinevate olukordade lahendamisel.

Antud uurimuse eesmärgiks oli luua pilt valdkonnast, mis on Eestis alles väga uus. Samuti välja selgitada, kuidas läbirääkijad ise hindavad oma vajalikkust, milline peaks olema nende töökorraldus ning kuidas läbirääkimiste järgselt kaasneda võivad kohustused võiks olla korraldatud.

Uurimuse laiemaks eesmärgiks on olemasoleva praktika ja kogemuste põhjal leida optimaalne läbirääkijate paiknemine ja töökorraldus Eesti Politseis.

2.2 Uurimismeetod ja andmete kogumine

Uurimuse läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse uurimismeetodi valis autor seetõttu, et sellel teemal ei ole varasemalt läbi viidud uuringuid, kuna see on Eestis suhteliselt uus, ja teavet selle valdkonna kohta on napilt.

„Kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab luua väheuuritud ainesest tegelikkusele vastava pildi ja selle põhjal saab püstitada hüpoteese edasisteks uuringuteks. Kvalitatiivse uurimismeetodiga saab teha kindlaks, millised sündmused, hoiakud, tegevusstrateegiad jms. mõjutavad uuritavat fenomeni ja kuidas need mõjutegurid omavahel seotud on“ (Aim 2007:26 tsit Vihalem 1998).

Andmekogumisel kasutati struktureeritud, vabade vastustega intervjuud. „Meetodi valikul lähtus autor sellest, et subjektiivsete arvamuste ja kogemuste esiletoomisel annab intervjuu vabaduse oma arvamuse avaldamisel ning nii on võimalik saada intervjuueeritavate arvamustest ning kogemustest adekvaatsem ja parem ülevaade“ (Rei 2003:23 tsit Saar 2001).

Uurimus kestis 2009. aastal veebruarist aprillini. Intervjuud toimusid intervjueeritavate kabinettides, kestvusega 25 – 40 minutit. Kõik respondendid andsid nõusoleku intervjuuks ning on teadlikud, et nende arvamusi kasutatakse Politseikolledži lõputöös. Intervjuud salvestas, kirjutas lindilt maha, kodeeris ja analüüsis töö autor. Autor tegi andmetes grammatilisi korrekture, et tekst oleks kergemini loetav.

Käesolevas töös intervjueeritud läbirääkijad jäävad töö raames anonüümseks.

Uurimuse üldkogumi moodustasid kõik kaheksa Põhja Politseiprefektuuri läbirääkijat, kelledest 7 on meest ning 1 naine.

Uuring koosneb kirjeldavast tekstist ja väljavõtetest intervjueeritavate jutust. Originaaltekst on jaotatud erinevateks sisukategooriateks (e. koodideks), millede kaupa analüüs on esitatud.

Koodid on tuletatud teoorias käsitletud teemadest, mille kohaselt peab kriisiläbirääkimisi politsei (vajalikkus), läbirääkijad peavad olema eriväljaõppe saanud (koolitus). Silmas pidades töö laiemat eesmärki, mis oli leida üle-eestiline optimaalne läbirääkijate töökorraldus, hõlmab see ka võimalikke esiletulevaid probleeme ja töövahendeid. Põhja Politseiprefektuuri näite varalt saab kohaldada analoogiat ka teiste prefektuuride kohta (grupi suurus). Läbirääkimiste järgselt kaasneda võivate kohustuste korraldamine (tunnistaja, aruanne).

Uuringu analüüsi illustreerivad tsitaadid on toodud 12-punktilises kursiivkirjas.

Tsitaadid on valitud suurima info intensiivsuse põhimõttel. Iga tsitaadi järel on sulgudes märgitud, kellele see kuulub.

Analüüsi peatükis on esitatud töö tulemused koos sobivate tsitaatidega intervjuudest.

3. ANALÜÜS

Järgnevalt on analüüsitud Põhja Politseiprefektuuri läbirääkijate grupi liikmete arvamusi sellise üksuse vajalikkusest, töökorraldusest ja esinenud probleemidest.

Analüüsi lihtsustamiseks materjal kodeeriti. Intervjuude tähistamiseks kasutati numbreid ühest kaheksani. Intervjuud nummerdati vastavalt nende läbiviimise järjekorrale „LR.1“, „LR.2“ kuni „LR.8“. Et materjal liigendada teemade kaupa, loodi koodisüsteem, mille rühmad on järgmised:

- 1) Läbirääkijate vajalikkus
- 2) Koolitus
- 3) Probleemid
- 4) Töökorraldus
- 5) Grupi suurus
- 6) Töövahendid
- 7) Läbirääkija tunnistajana
- 8) Aruanne

Uurimuse käigus kogutud empiirilise materjali analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset cross-case meetodit - analüüsitakse konkreetse teemaga seotud löike eri intervjuudest.

3.1 Läbirääkijate vajalikkus

„Kindlasti on vajalikud. Läbirääkija peaks siiski olema erihariduse, erikoolituse saanud politseiametnik, sest läbirääkija peab teadvustama politseipoolset külge ja tegevust.“ (LR.2)

„Läbirääkijad on kindlasti vajalikud politseis. Seda kinnitavad juba olnud väljakutsed ning nende lahendamised.“ (LR.3)

„Kindlasti on vajalikud. Tõsised läbirääkimissituatsioonid on ammu liikunud Euroopasse ja liiguvad meile järjest lähemale. Soome, Rootsi.“ (LR.5)

„Läbirääkijad, kui sellised on kindlasti vajalikud. Praegusel ajal kohe väga vajalikud. Selline olukord riigis nõuab.... väljasõite on olnud palju sel aastal.“ (LR.6)

„Kindlasti on vajalikud.“ (LR.8)

3.2 Koolitus

Olla edukas läbirääkija ei piisa ainult selleks vajalikest isiksuseomadustest. Erialane koolitus erinevatel isiksuse mõjutamise ja läbirääkimistehnikate teemadel on samuti väga olulised.

Intervjuude käigus leidis kaheksast läbirääkijat kuus, et koolitus ei ole piisav ning üks oli veelgi kriitilisem.

„Koolitus on täiesti ebapiisav. Puudu on teoreetiline baas erinevatest vestlustehnikatest.“ /.../ Läbirääkimine on ikkagi psühholoogia mõjutamine. Kas mõjutad vabadusevõtjat või enesetapjat, on psühholoogia kõige alus.“ (LR.5)

„Koolitus ei ole piisav. /.../ Oleks vaja koolitust ja rollimängu, praktilisi õppusi. Puudu on praktilisest kogemusest.“ (LR.3)

„Koolitus ei ole piisav. Koolitusi on liiga vähe, neid peaks oluliselt rohkem olema.“ (LR.6)

„Mida meil ei ole, ei ole järjepidevat iseenda treenimist. Praktikast on puudu. Õppusi peame korraldama. /.../ „Järjepidev taseme hoidmine ei toimi. Kui ikkagi üle poole aasta või aasta jooksul pole ühelgi väljakutsel käinud, siis usun, et saaksime kõik hakkama, arvan, et kõhkleme tänu sellele palju rohkem.“ (LR.2)

„Kindlasti on vaja praktilist harjutamist. Erinevate ametkondade vahelise koostöö harjutamist, õppimist, millised on nende võimalused ja võimekus ning selgitamist, millised on meie võimalused ja võimekus. Vaja rohkem koostöövormis õppimist ja harjutamist.“ (LR.1)

„Praktilistest koolitustest oleks rohkem kasu. Oleks konkreetne läbirääkimise situatsioon, on palju inimesi, sul on pinget. Alles siis tunned, et sul mõte kaob ära.“ (LR.4)

„Leian, et koolitus on puudu, sest hetkel tuleb välja niimoodi, et me ise ennast koolitame, elu koolitab, ehk siis iga situatsioon on mingi õppus. Tagantjärele ise analüüsid seda sündmust, et mida sa tegid ja kuidas sa tegid ja kuidas võiks teha teistmoodi./... / Seoses selle majanduskriisiga on meil puudu jäänud psühholoogiline väljaõpe enesetapjate käitumisviisil, et kuidas suhelda täpsemalt temaga, just selle isikuga ja peale seda see post faktum ka, et kuidas kaitsta ennast nendest tagajärgedest, kui sa ei saa inimest abistada selles olukorras.“ (LR.8)

Üks asi on läbirääkijate endi koolitus, kuid antud teema all saab käsitleda ka kooli ehk politseiõppeasutust. Vältimaks taolisi olukordi, kus esmaselt sündmuskohale jõudnud patrull ei tunne ära olukordi, mis võiks vajada läbirääkimisi, kasvõi esmaseid, ja selle sama patrulli poolt, oleks kasulik, kui kõik Politseikooli lõpetanud omaksid ülevaadet (kriisi)läbirääkimistest.

„Politseiõppeasutuses peaks olema kursus, mis käsitleb läbirääkimisi. /.../ Väga üldiste teadmiste saamine Politseikoolist on mõistlik.“ (LR.1)

„Koolist peaksid kõik saama algteadmised läbirääkimistest, mis oleks kasulava läbirääkimismeeskonda. Koolis kasvõi paaritunnine loeng läbirääkimistest, et selgitada tulevastele politseinikele, kes on läbirääkija, mis on tema ülesanne, millal on neid mõttekas kutsuda, millal üritage ise hakkama saada, millele tähelepanu pöörata, mida peab tegema ettevalmistuse ajal.“ (LR.2)

„Kindlasti peab politseikoolis läbirääkimisalaseid baastadmisi õpetama. Peab omama (kooli lõpetanu – autor) baastadmisi, kuidas alustada läbirääkimisi ja millele tähelepanu pöörata.“ (LR.3)

„Eraldi õppeainet ei ole vaja. Läbirääkimised võiks olla integreeritud mõnda teise ainesse, kasvõi politseipsühholoogiasse või lihtsalt loengu vormis, et tulevased politseinikud saaksid ettekujutuse, kes läbirääkija on ja millistel juhtudel ta kaasatakse, mida ta tegelikult teeb.“ (LR.4)

„Põhipolitsei haridusel võiks olla läbirääkimissituatsiooni, meeskonna, sündmuskoha kindlustamine, toetamise pool, ei roni sinna, tagad perimeetri. Põhitõed, et läbirääkija ei ole operatsiooni juht, tal on oma kindel ülesanne. Kuidas läbirääkimissituatsiooni ära tunda, seda külmutada.“ (LR.5)

„Ma arvan, et vähemalt algteadmised läbirääkimistest ja läbirääkijast peaksid olema. /.../ Kui tuleb värskelt kooli lõpetanu, siis ta teaks mis see läbirääkimine ja kes see läbirääkija on. Kuidas läbirääkija käitub, mis on tema õigused ja ülesanded.“ (LR.6)

3.3 Probleemid

„Esimene probleem, mis kohe meelde tuleb on see, et esialgne info sündmusest, mis läbirääkijale edastatakse, osutub tihtipeale täiesti valeks.“ (LR.3)

„Mina näen probleemi selles, et juhtumiskeskus annab asja üle. Teised politseinikud mõtlevad, et läbirääkija on see isik, kes teeb ja lahendab ja otsustab. Teistele on arusaamatu, et see ei ole tegelikkuses nii. Me oleme lihtsalt abijõud ja anname soovitusi. Keegi ei julge vastutada ja see vastutus lihtsalt kantakse üle läbirääkijale. (LR.6)

„Juhtumiskeskuse poolt võib juhtuda nii, et vaatad sõna „läbirääkija“, et siis visatakse umbes ükstupuha, mis puhul, et võta ja mine hakka rääkima. /.../ Juhtub ka

sellist, kus lihtsalt surutakse see kutse sulle kaela, kuigi seal võib - olla ei ole midagi tehagi. (LR.7)

„Parim näide on Humala juhtum (LISA 1). Meil ei teata, kes see läbirääkija selline on. Läbirääkija ei ole alati see, kes narkomaani katuse serva pealt alla toob. Läbirääkija üritab kriisi lahendada. /.../ Humala sündmuses oli näha, et kui läbirääkimised toimuvad, istub lähedal mingisugune publik, mis on täiesti häiriv. Nn publik ei saa aru, et see häirib läbirääkijaid. /.../ Probleemiks on kõrvaliste isikute ligi(juurde)pääs. Humalas näiteks liikluse kinnipanemine. Ei ole läbirääkija ülesanne selle peale mõelda ega teha.“ (LR.2)

„Hetkel on vähenenud, kuid ikkagi näen, et see läbirääkimiste situatsioon kui selline on piisavalt müstiline ja mitte oluline. Seda tõsiasja, et läbirääkija ei juhi situatsiooni, oleme läbi aastate rääkinud, kuid see toimib nii ja naa. Ikkagi oodatakse, just välijuhtide poolt, läbirääkijalt eelkõige situatsiooni juhtimist. /.../ Eeldatakse kogu situatsiooni juhtimist lisaks läbirääkimistele. See tuleneb sellest, et enamus läbirääkijaid on kriminaalpolitsei ametnikud ning mõni koguni juht ning eeldatakse, kui sa tavatööl juhid, siis juhi ka sel hetkel, kui oled läbirääkija.“ (LR.1)

3.4 Töökorraldus

Omast kogemusest autor teadis, et päris tihti on läbirääkija väljakutsumine põhjendamatu. Näiteks võib tuua olukorra, kus korteris oli terviserikke tõttu ära surnud noor poiss, võis olla kaheksa aastane. Loomulikult sellises olukorras on lähedased äärmiselt traumeeritud ning šokis. Nimetatud juhtumi puhul keeldus vanaema tupp, kus oli poisi surnukeha, laskmast surnukuuri töötajaid, kes tahtsid laipa ära viia. Vanaema seisis ukse ees ja hüsteeritses, väites, et kohe peab ka temale kiirabi kutsuma. Korteris viibis vähemalt kaks vormis politseiametnikku, kes mingil põhjusel ei suutnud vanaema ukse eest ära saada, et morgi töötajad saaksid tupp siseneda ja surnukeha ära viia. Antud olukorras leiti, et oleks vaja läbirääkijat. Seda juhtimiskeskus ka tegi, helistades valves olevale läbirääkijale, kes omakorda helistas käesoleva töö autorile, sest olime koos valves. Sel korral sündmuskohale ei pidanud

sõitma, sest suutsime telefoni teel selgeks teha, et see ei ole olukord, mis vajab läbirääkijaid.

„See on järgmine kitsaskoht, mis ei ole paigas. Teoreetiliselt on see paigas (vormistatud) juhendis. Seda peaksid teadma kõik, prefektuuri juhtimiskeskus, operatiivjuhid, kuid see ei ole nii. Korrapidajal ei ole päris selge, millal ja millistes situatsioonides ta peaks läbirääkija kutsuma, mida läbirääkija endast kujutab. Ei tea ta alati seda, et läbirääkija kaasamise peab otsustama operatiivjuht mitte tema. /.../ Juhtimiskeskuses on teenistujad, kes tegutsevad emotsioonide ajendil. Kui on midagi hirmsat, siis helistatakse ruttu läbirääkijale, et helista nüüd sina, ma ei oska midagi rääkida, sa oled saanud psühholoogilise ettevalmistuse ja koolitatud. Isik tahab ennast ära tappa ja sina pead temaga rääkima.“ (LR.4)

„Põhimõtteliselt on kokku lepitud reageerimise ahel ja võtmekohaks on operatiivjuht, kuid praktikas see päris nii ei õnnestu. /.../ Läbirääkimine ei saa olla esimene reaktsioon, sest ressursse ei ole nii palju. Töökord on olemas, kuid peame seda lihvima.“ (LR.5)

„Ma arvan, et iga kord kohalekutsumine ja telefoni teel rääkimine ei ole ka põhjendatud. Selles mõttes, et kui inimene helistab ja ütleb, et ta sõidab autoga ringi ja tahab enesetappu teha. Sinna ei ole läbirääkijat vaja saata. /.../ Juhtimiskeskus tahab juhtumit oma kaelast ära saada. Kuna on olemas läbirääkijad, siis las nemad tegelevad. Mõnikord on põhjendamatu väljakutseid küll.“ (LR.6)

Kuna käesoleva töö laiem eesmärk on leida optimaalne läbirääkijate paiknemine ja töökorraldus Eesti Politseis, siis uuris autor, kuidas tegutsevad (tegev-) läbirääkijad näevad vabariiklikul tasandil väljaarendatud läbirääkijate süsteemi. Kaheksast seitse leidis, et kindlasti peaks igas politseiprefektuuris olema läbirääkijate grupp, kes oma teenindataval territooriumil suudaks lahendada selliseid sündmusi, mille lahendamiseks võiks kasutada läbirääkijaid.

„Minu isiklik arvamus on selline, et igas regioonis peaks olema läbirääkijate grupp või 2 läbirääkijat. Nad peaksid vähemalt olema saanud algkoolituse, kus teavad läbirääkimise põhimõtteid ja oskavad neid kasutada. /.../ Suuremate sündmuste puhul

näen, et ideaalis oleks igas prefektuuris olemas läbirääkijate grupp, kes on vajadusel reageerima ja üksteisele abi pakkuma. Eesti mõistes me ei saa omada 20-30 läbirääkijat ühes prefektuuris, kes oleksid valmis reageerima.“ (LR.1)

„ Arvestades sellega, et meil on neli prefektuuri, arvan, et igas prefektuuris peaks olema neli viis inimest. Viis maksimaalne, see oleks ühe juhiga koos. /.../ Süsteem võiks toimida sedapidi, et kui kusagil, ükskõik kus üle Eesti, toimub mingisugune situatsioon (N Viru Vangla pantvangivõtt), siis sinna peaks esimesena reageerima vastava prefektuuri läbirääkijad, kuid meile (Tallinna) peaks tulema signaal (valmisolek a’la 3-2 tunni pärast) ja kui 2 tunni pärast öeldakse, et näha on, et läheb olukord läheb pikemaks, siis oleks meie poolt abijõud olemas ja sina teel.“ (LR.2)

„Väiksemates linnades taolisi juhtumeid (mis vajavad läbirääkija kaasamist – autor) kindlasti palju ei ole, mistõttu pole otstarbekas, et igas maakonnas oleksid läbirääkijate grupp. Piisab sellest, kui paar ametnikku on läbinud kasvõi baaskoolituse. Arusaamatu, miks Tartus (Lõuna PP - autor) ei ole läbirääkijate gruppi, sest kindlasti on seal juhtumeid ja päris palju, kuhu peaks reageerima läbirääkijad. Samuti Ida PP, kus on probleeme tööpuudusega, narkomaaniaga, mis toovad kaasa juhtumeid, kuhu peaks läbirääkijad kaasama.“ (LR.3)

„Sellisel kujul nagu praegu on, ametlikult ainult Tallinnas, ajab asja ära. Näeksin, et oleks igas prefektuuris samuti, olgu kasvõi paar inimest, kes teenindavad seda piirkonda. Vaatamata sellele, et väljakutseid on neil vähe, saavad nad mingisuguse praktilise kogemuse. Kui sündmus leiab aset, siis nad teavad, et nemad on need, kes reageerivad. /.../ Nad on rohkem sellised esmased läbirääkijad. Kui midagi juhtub, siis nad lähevad kohale, valmistavad kõik ette, oskavad vähemalt rääkida sellest, millised on meie (politsei - autor) nõudmised. Kui nad on läbirääkijad, siis nad enamvähem teavad, et situatsioonides on meil ka omad tingimused./.../ Igas prefektuuris võiks olla vähemalt kaks läbirääkijat.“ (LR.4)

„Üks mobiilne grupp vabariigi peale ei toeta ära, sest tõenäoliselt asetseks grupp Tallinnas ja situatsioon oleks näiteks Antslas, siis ka helikopteriga jõuaks see grupp sinna alles pooleteise tunni pärast või isegi rohkema aja pärast. /.../ Prefektuurides, Läänes, Lõunas ja Idas peaks olema vähemalt 2-3 isikut, kes veaksid välja mingi

ajani ja siis jõuaks abi kusagilt Tallinnast, kus on neid (läbirääkijaid – autor) rohkem. /.../ Ma arvan, et igas prefektuuris peaks olema 2-3 isikut, kellel oleksid vähemalt läbirääkimise algteadmised.“ (LR.6)

„Iga piirkond on omaette piirkond. Igas piirkonnas on oma eripära. Mida ei saa arvestada mingi tsentraliseeritud grupiga. /.../ Igas piirkonnas peaks olema ikka enda omad (läbirääkijad – autor). Kui me arvestame näiteks Tartu, siis Tartu puhul, kui sündmus on Viljandis, siis seal hakkab jälle see vahemaade küsimus tekkima. Reaalselt mina näeks, et kohtade peal peab ka olema paar inimest, keda võib koheselt rakendada. Ja kui rääkida mingist ühest tsentraliseeritud grupist, mis hakkab teenindama kogu riiki, see vist ei õigusta ära ennast.“ (LR.7)

„Peab käsitlema nii, kus on vajadus. Kui võtame Põhja PP näite põhjal, siis orienteeruvalt 1-2 juhtumit iga vahetuse aeg, iga 7 päeva tagant kindlasti midagi juhtub. Sellest tuleb ka vajadus ja praktika, et kui Tartus ei ole (läbirääkijaid - autor) ja kord aastas midagi juhtub, siis selle üleval hoidmine ei ole mõistlik. Pigem ikkagi sündmuskoha ja situatsiooni külmutamise võimaks peab olema. Üks (läbirääkijate grupp – autor) vabariigi peale.“ (LR.5)

„Kui igas maakonnas, siis ta jääb liiga ütleme kulukaks, aga igas prefektuuris peaks olema kindlasti.“ (LR.8)

3.5 Grupi suurus

Kui suur oleks optimaalne läbirääkijate grupp Põhja Politseiprefektuuris? Käesoleval hetkel on see olnud juba pikemat aega kaheksa liikmeline.

„8 on selles mõttes optimaalne, kui lähtuda sellest, et 2 inimest on korraga valves, siis ei tule valveid liiga palju, vaid kord kuus. Teine asi on, et see võimaldab meie töökorralduse puhul raskemale sündmusele reageerida kahe vahetusega, mis tähendab 12-16 tundi läbirääkimisi. /.../ Arvestades sündmusi ja nende hulka, kus on

vaja läbirääkijaid, siis rohkem läbirääkijaid Põhja Politseiprefektuuris vaja ei ole.“
(LR.1)

„Minu arvamus on see, et 8 inimest Tallinna ja Harjumaa peale on piisav. Kuigi võiks 9 olla, pean silmas seda, et üks oleks nii öelda tiimi juht.“ (LR.2)

„Arvan, et 8 on kõige optimaalsem. 1 nädal kuus olla valves, misjärel 3 - 4 nädalat vaba. Pole mõtet rohkem läbirääkijaid värvata. /.../ Kui oleks vähem, siis koormus muutuks suureks. Kui oleks rohkem, siis võib juhtuda, et läbirääkija poole aasta jooksul ei käigi väljakutsetel, mistõttu kvalifikatsioon langeb.“ (LR.3)

„8 on minimaalne, millega prefektuur (Põhja – autor) saaks hakkama. 8 inimese puhul peab tõdema siiski, et reaalselt on iga kell kättesaadavad vaid neli. Peame arvestama, et kui nüüd hetkel midagi siin juhtub, siis neljal ikka on midagi, kes on puhkusel, kes haige, kellel midagi muud olulist. Optimaalne oleks 12 inimest, sel juhul saaks üksteist asendada, saaks lihtsamini planeerida oma puhkusi.“ (LR.4)

„Võiks olla natukene suurem. Arvestades praegust jõudude ressursi, võiks paar kolm inimest juures olla. Praeguses situatsioonis piisab, aga kui on keerulisem olukord, siis on hapnik kinni.“ (LR.5)

„Ma arvan, et maksimum 10 inimest. Ka kaheksa oleks piisav, kuna valves ollakse paaris, siis oleks igal paaril valveid harvemini.“ (LR.6)

„8 ei ole paras. Kui 2 liiget välja jäävad (haige), tulevad puhkused ka peale, siis nendele inimestele, kes jäävad nädalastesse valvetesse, tulebki suur koormus peale. /.../ Mina leian, et koolitatud inimesi, kes võiks meile abiks olla, võiks olla kaks korda rohkem ehk siis 16 inimest.“ (LR.8)

Samas oli ka, võrreldes teistega, väga äärmuslik arvamus läbirääkijate grupi suurusest.

„Põhja Prefektuuris ma leian, peaks olema vähemalt kahekümneliikmeline brigaad. Võttes arvesse, et meie piirkond on suur, et ikkagi nii nagu me vaatame seda

graafikut, et kas on 1 nädal kuus või kaks nädalat kuus, see natukene ikka tekitab probleeme. See vahe peaks olema pikem.“ (LR.7)

3.6 Töövahendid

Iga töö edukaks tegemiseks vajame korralikke ja vajalikke töövahendeid. Tekib küsimus, mis töövahendeid läbirääkija võiks vajada peale oma hääle? Siiski on palju asju, mis teevad läbirääkija töö kergemaks. Kasvõi elementaarne väike kokkupandav nn kalamehe tool. Praktikas on olnud juhus, kus läbirääkija pidi paneelmaja trepikojas läbi korteri ukse pidama läbirääkimisi. Olukord leidis aset talvisel ajal. Peale mõnda aega kestvaid läbirääkimisi, mille jooksul läbirääkija seisis püsti, tekkis tal inimlik soov istuda. Sest kui su enda enesetunne on võimalikult hea ja sind miski ei häiri, siis on sul ka kergem keskenduda vastaspoolega suhtlemisele. Antud olukorras ei jäänud läbirääkijal muud üle kui istuda külma kivitrepi peale. Sellega riskis ta jääda haigeks.

Läbi selliste sündmuste, kuhu on olukorra lahendamiseks kaasatud ka läbirääkijad, täieneb viimaste varustus. Käesoleval hetkel on lisaks kantseleitarvetele, olemas läbirääkijatel 3 mobiiltelefoni, millest üks on n.ö. „visketelefon“, mis antakse vastaspoolele, teine läbirääkija telefon ning kolmas läbirääkija abi telefon. Kahes telefonis on tehtud muudatused.

„Visketelefoniga“ saab välja helistada ainult läbirääkija numbrile. Läbirääkija abi telefon on ainult kuulamiseks, rääkida sellega ei saa. Seda põhjusel, et läbirääkija teeb konverentskõne „visketelefonile“, mis antakse vastaspoolele ja abi telefonile.

Lisaks eelpooltoodule on läbirääkijatel veel kevlarist torkekindlad vestid, mis jääb särgi alla panduna vähe märgatavaks. On olemas suurem seinakell, et aeg, mis on kriisiläbirääkimiste juures oluline tegur, oleks kogu aeg silme ees.

Autori arvates on väga suur pluss see, et valvesolev läbirääkija saab kasutada kojusõitudeks ametisõidukit, et väljakutse korral oleks reageerimine võimalikult kiire. See on lubatud juhtkonna poolt.

„Varustus on suhteliselt optimaalne, arvestades sündmusi, millistele reageerime. Alati võib varustust juures olla, alati võib olla spetsiaalne läbirääkijate telefon.“

Varsti juba 5-e aasta jooksul ei tule meelde ühtegi juhtumit, kus see läbirääkijate spetsiaalne telefon oleks midagi juurde andnud. Tavaliselt olema väljas, kus selle kasutamine on komplitseeritud. /.../ On arutlusel neljanda mobiili hankimine, mis läheks eriuksuse rünnakrühma juhile.“ (LR.1)

„Idealis oleks loomulikult hea, kui oleks see kohvertelefon oma 100 meetrise kaabliga. Sel juhul ei huvita mind mobiili levi, ei saa vastaspool kellelegi helistada. Samas on kõned salvestatud, kuulevad kõik, kes on selle asjaga seotud.“ (LR.2)

„Kui palju seda (spetsiaalset läbirääkija telefoni – autor) praktiliselt kasutama hakatakse. Isiklikult olen ühe korra kasutanud telefoni, teistel kordadel olen rääkinud otse. /.../ Arvan, et meil on kõik, mis vaja Kui on väga palju raha, siis võib tellida mingi supertehnika, kuid praegu see võimalus puudub. Samuti ei ole meil väljakutseid nii palju, et see õigustaks.“ (LR.3)

„Võib-olla on puudus spets läbirääkijate telefon. See võimaldaks ka abil, juhil ja teistel, kellel oleks vaja teada läbirääkimiste seisu, olla kursis. /.../ Kui lähed rääkima enesetapjaga näost näkku kusagile korteri ukse peale, et ta alla ei hüppaks, siis mida vähem asju sul kaasas, seda meeldivam on rääkida. Nii sul endal kui ka vastaspoolel. Kui sa tuled kahe suure kohvriga, siis on see imelik.“ (LR.4)

„Vahendid on olemas, telefonid toimivad. /.../ Võimalik kasutada ametisõidukit, et olla kiire.“ (LR.5)

„See (varustus – autor) täieneb pidevalt. Ma ütleksin, et praegu ei ole millestki puudust. /.../ Viimase poolaasta jooksul on asjad oluliselt paremuse poole läinud. On torkevestid, telefonid, puudust pole millestki.“ (LR.6)

„Mina leian, et hetkel on piisav.“ (LR.8)

3.7 Läbirääkija tunnistajana

Käesoleval hetkel on kohtumenetluses juhtum (LISA 2), millele reageeris ka läbirääkija. Vaatamata läbirääkija selgitustele ja motiveeritud põhjendustele prokurörile olla mitte tunnistaja, kutsus kohus läbirääkija siiski tunnistusi andma. Kui läbirääkija loob usaldusliku suhte vastaspoolega, siis kas tema hilisemad ütlused selle vastaspoole vastu on eetilised, või tulenevalt seadusest õigustatud?

„Kuna meie seadused ei keela läbirääkijal olemast tunnistaja, siis ei saaks, ei peaks, ei tohiks läbirääkija olla tunnistaja sellepärast, et see, mida läbirääkija teeb, rääkides teise osapoolega läbi, on üks asi see, et tema emotsioone vähendada ja panna teist poolt ka rääkima, mis teda häirib, milles on probleem jne. /.../ Pärast selle informatsiooni, mis me oleme saanud nõ „arsti-patsiendi“ suhtest, kasutamine kohtus, tema enda vastu tõendina, ei ole just kõige eetilisem. Seaduse poolelt mittemingisugust vahet ei ole, seaduste järgi tundub see õige. /.../ Usun, et läbirääkija ei ole väga hea süüdistuse tunnistaja sellepärast, et mina (kui läbirääkija - autor) ei võta sel hetkel ähvardusi tõsiselt, samuti ei võta tõsiselt solvanguid.“
(LR.1)

„Kindlasti mitte. Me ei ole tunnistajad. Me oleme mingil määral ka hingeabi osutajad ja need ei ole faktid (mis meile teatavaks saavad). Me räägime asjadest, mis võivad muutuda intiimseks, kuid kohtupingis ei ole meist keegi kaitstud, et neid ei küsita. Seal me peame andma ütlusi. See ei puuduta kolmandaid isikuid. Neid puudutab ainult see, kuidas vastaspool käitus ja mida ta tegi. Need kaks asja, need on faktid. Läbirääkija ei saa teha midagi muud, kui ainult rääkida. See on meie vestlus.“ (LR.2)

„Oleme kõik ikkagi politseiametnikud, ja kui on vaja tunnistada, siis tuleb seda teha. Kuigi kõige parem tunne see ei ole. Meie eesmärk on siiski see, et kurjategija saaks oma karistuse, siis me peame olema tunnistaja. /.../. Paralleele ei saa tuua arsti ja patsiendi vahelisest vestlusest, sest me oleme politseiametnikud. /.../ Kui vastaspool on läbirääkijaga toimuva vestluse käigus kedagi ähvardanud (tappa vm) ja hiljem on

läbirääkija kutsutud tunnistajaks, siis peab selle kohta andma ütlusi. See on politseiametniku kohustus ja seda peab täitma.“ (LR.3)

„Õiguslikust aspektist peaks läbirääkija olema tunnistaja. Selles mõttes, et tema näol on tegemist inimesega, kes pidi nägema või kuulma asju, mis võivad omada tähtsust. /.../ Teine asi on see, kas läbirääkija suudab anda ütlusi ja kui objektiivseid, kui objektiivselt ta ise sündmust mäletab. /.../ Ei peaks olema tunnistaja.“ (LR.4)

„Kui tegemist on kriminaalmenetlusega ja kuriteoga, siis peab (olema tunnistaja – autor). See, et läbirääkija annab ütlusi distsiplinaarkorras, ei ole õige. Kindlasti tunnistaja, kui tunnistuse kasutamne on vältimatu, s.t teisiti ei saa. Läbirääkija oleks muude tõendite kinnitaja. Ta annab lisaväärtust olemasolevatele tõenditele.“ (LR.5)

„Kui muid tõendeid ei ole ja läbirääkija on ainuke, kes nägi ja teab, ning need on vajalikud kohtumenetluses isiku süüdimõistmiseks.“ (LR.6)

„Ma ütleks niimoodi, et läbirääkija hiljem tunnistaja nähtavasti ei tohiks olla.“ (LR.7)

„Ja kui on ikkagi toime pandud kuritegu ehk siis inimene viis selle teo kas lõpuni või katse oli ka tappa teisi isikuid. Mina leian, et läbirääkija võib olla tunnistaja protsessis.“ (LR.8)

3.8 Aruanne

Kui Põhja Politseiprefektuuris läbirääkijate grupp loodi, siis Vilve Kalda töötas välja läbirääkija aruande vormi (LISA 3). Selles aruandes pidi läbirääkija ära märkima oma valvekorra ajal juhtunud sündmused ja nende lahendused. Aruande täitmise kohustuslikkus – vajalikkus jäi kahjuks lahtiseks. Käesoleval hetkel ei suutnud ükski intervjuueeritavatest läbirääkijatest meenutada, miks seda aruannet ei täidetud. Autor isiklikult on täitnud ühe enesetapjale reageerimise sündmuse aruande.

Erandidult kõik intervjueeritavad olid selle poolt, et valvenädala kohta koostatava aruande täitmine peab olema kohustus. Veebruari kuus läbiviidud nelja intervjuu käigus tuli läbirääkija aruanne jutuks. Peale neid nelja intervjuud toimus läbirääkijate endi koosolek, mille käigus muuhulgas otsustati, et edaspidi on kohustus peale valvenädala lõppu esitada aruanne.

Aruannete põhjal saab koostada statistikat, saab välja lugeda endi puudused, et vastavat külge koolitada, saab läbirääkijate grupi olemasolu õigustada jne.

„Kui on sündmus, siis paberi vormistamine on vajalik meie tegevuse dokumenteerimiseks ja arhiveerimiseks. Pean õigeks, kui nädal on läbi ja on olnud sündmus, siis peaksid läbirääkijad kokku saama ja analüüsima juhtumist./.../ Aruanne olgu kohustuslik.“ (LR.2)

„Peale igat sündmust peab läbirääkija andma lühiülevaate, et teised läbirääkijad saavad ka teada. /.../ Peab olema kohustuslik.“ (LR.3)

„Peale valvenädala lõppu teed aruande valmis ja saadad selle ära. Läbirääkija on ametlikult valves, talle makstakse selle eest. See ei ole palju palutud/nõutud. See võiks olla kohustuslik.“ (LR.4)

„Aruannete põhjal saab statistikat, planeerida koolitust. Peame enda jaoks välja mõtlema selle riigi, kust tahame koolitust saada. Nendest aruannetest loeme välja, mida me õppida tahame, mis puudused ja nõrkused on.“ (LR.5)

„See on vajalik. Esiteks on see, et meil on praegu kokkulepe, et see läheb andmebaasi. Seda selleks, et kui tulevikus tuleb võib - olla korduv väljakutse sama isiku juurde, siis saab näha, et seal on käidud ja lahti kirjeldatud, mis juhtus. /.../ Sellest kõigest (aruannetest – autor) saavad teised häid mõtteid samalaadsete olukordade jaoks.“ (LR.6)

„Aruanne peab igal juhul olema. /.../ Üks pool on statistika, teine on lihtsalt abimaterjal selleks, et ma teaksin, kuidas ja millega eelmine kord minu kolleeg rahustas teda.“ (LR.7)

4 ARUTELU

Käesoleva töö uuringu osast koorusid välja päris mitmed kitsaskohad Põhja Politseiprefektuuri läbirääkijate töös ning nende kaasamisest erinevate sündmuste lahendamisele.

Kaks kõige olulisemat probleemi, mis välja tulid on koolituse puudulikkus ning läbirääkijate liiga kergekäeline ja mõtlematu väljakutsumine. Samas ei saa seda kergekäelist väljakutsumist võtta, kui taunitavat tegevust, sest praktilisest koolitusest ja kogemustest on läbirääkijatel kõige suurem puudus. Arusaadavalt tekitab see siiski pahameelt, kui läbirääkijale edastatakse puudulikku infot, mistõttu on tema see, kes satub läbirääkimistel väga ebameeldivasse ja piinlikkust tekitavasse olukorda.

Läbirääkija on siiski vabatahtlikult, põhitöö kõrvalt võtnud omale selle kohustuse, mis näitab juba seda, et ta on pühendunud ning huvitatud selliste olukordade positiivsest lahendamisest. Algselt ei olnud läbirääkija töö isegi tasustatud. Nüüd aga, kui sündmuskohal oma põhitööd tegev ametnik või juhtimiskeskuse teenistuja ei süvene olukorda ja otsustab lihtsalt kergekäeliselt kohale kutsuda läbirääkija, keda ei pruugigi vaja minna, siis see näitab vaid selle ametniku ebaprofessionaalsust ning põhjendamatu läbirääkija ekspluateerimine ei aita omandada kogemusi ja praktikat.

Kui läbirääkija seisukohalt on tema väljakutsumine põhjendatud, siis selle tulemusena tunneb ta end ka rohkem motiveeritumana ja enesekindlamana, samuti tunneb kolleegide toetust.

Läbirääkijatele endile oli siiski selge, mis juhtudel ja kes neid välja kutsub.

Ellonen jt (2002:43) soovitusel peavad läbirääkijad olema saanud eriväljaõppe. Seda on kõik kaheksa Põhja Politseiprefektuuri läbirääkijat ka saanud, kuid nagu uuringust välja tuli, on sellest siiski vähe. Kõige olulisem on järjepidevus, et teatud aja tagant toimub teoreetilise osa kinnitamine ja praktiline õppus. Autori teada pole kogu läbirääkijate grupi tegutsemisaja jooksul läbi viidud ühtegi rollimängu, mis sellistes koolitustes oleks kõige efektiivsem. Intervjuus LR.2ga

selgus, et sakslased kaasavad läbirääkimiste treeningutesse näitlejaid. Arusaadavalt ei tule käesoleval ajal Eestis sellised võimalused kõne alla, kuid eks aeg näitab.

Kõik intervjueeritavad leidsid, et baasteadmised läbirääkimistest peaks iga politseiametnik saama politseiõppeasutusest, mitte hiljem koolituse näol. Hilisemad koolitused oleksid siiski mõeldud tegevläbirääkijatele täiendamise eesmärgil.

Käesoleva töö autor on kursis, et Reimo Raivet ja Vilve Kalda on käinud ja käivad Politseikolledžis läbirääkimistest loengut lugemas, kuid kõik politseiametnikud ei tule ainult Politseikolledžist. Märkimisväärne osa lõpetab ka Politseikooli.

Siin on mõtlemissainet Sisekaitseakadeemia, et ka Politseikooli lõpetanud omaksid ülevaadet läbirääkimistest ja teaksid kes on ja mida teeb läbirääkija.

Lisaks Ellonen jt (2002:43) pakuvad ka Määttänen jt (1989:15) välja võimaluse kasutada läbirääkijate nõuandjana psühholoogi või muud käitumisteaduslikku spetsialisti. Seetõttu tuli intervjueerimiste käigus arutlusele ka psühholoogi kasutamine kriisiläbirääkimistel. Kas siis koosseisuline või koosseisuväline psühholoog, kes kaasatakse vajadusel läbirääkimisi pidama.

„Psühholoog ei ole harjunud selliste olukordadega. Need on ikkagi teistsugused olukorrad, kus kellegi elu on realselt ohus. /.../ Politseiametnikuna oskad mõelda ka juriidilistele tagajärgedele. Isegi kui isik teeb seda, see ei jää minu südametunnistuse peale.“ (LR.4)

„Mittepolitseilise taustaga, süsteemist mitte pärit inimene võib hakata mõtlema mitte enam järgnevate elude päästmise peale vaid mõtleb selle ühe figurandi peale. /.../ ma ei kujuta ette, et tavaline (tänavalt tulnud) psühholoog, kes ei allu politseile, kes teeb seda teenuse korras, ei ole kontrolli tema üle, mida ta teeb, kuhu läheb.“ (LR.2)

Läbirääkijate grupi suuruse kohta olid arvamused suhteliselt sarnased v.a ühe intervjueeritava arvamus, et võiks olla kakskümmend läbirääkijat Põhja Politseiprefektuuris. Autori arvates oleks optimaalne üksteist läbirääkijat Harjumaa peale. Kümme nendest oleksid läbirääkijad ning üks nende juht, kellel oleksid samad õigused ja kohustused kui igal teise grupi/talituse juhil. See arv langeb enam-vähem kokku ka intervjueeritavate arvamuste keskmisega, mis on kaksteist.

Töövahendite kohta intervjueeritavatel pretensioone ei olnud. Ainuke, mida mainiti, oli spetsiaalne läbirääkimiste telefon, kuid seda ka selleks, et midagi välja tuua. Otsest vajadust seniajani selle järgi ei ole olnud.

Arvamused, kas läbirääkija peaks olema tunnistaja või ei, jagunesid täpselt kaheks. Neli intervjueeritavat arvas, et ei peaks olema tunnistaja, neli arvas et peaks. Neist neljast, kes ei olnud sellega nõus, et läbirääkija pannakse hiljem tunnistama, möönsid siiski, et seaduse järgi ei ole mingit takistust ega põhjendust mitte kasutada läbirääkijat tunnistajana.

Autori seisukoht selles küsimuses langeb kokku paari intervjueeritava omaga, et kui läbirääkija on ainus tõendi allikas siis nõudmisel peab ta tunnistusi andma, nii kohtueelses- kui ka kohtumenetluses.

Peale valvenädala lõppu läbirääkija aruande koostamise poolt olid kõik intervjueeritavad. Üksmeelselt leiti, et see peaks olema kohustuslik. Aruande põhjal saab koostada statistikat, välja lugeda läbirääkija(te) ja ka teiste ametnike, kes on sündmusesse kaasatud, nõrgad küljed, et neid siis parandada läbi erialakoolituste või ühiskoolituste.

Kuna käesoleva töö laiemaks eesmärgiks oli välja selgitada Põhja Politseiprefektuuri olemasoleva praktika ja kogemuste põhjal optimaalne läbirääkijate paiknemine ja töökorraldus Eesti Politseis, siis uuringust selgus, et siiski peaks igas politseiprefektuuris olema oma läbirääkimiste grupp. Kui suur, see on vastava prefektuuri enda välja selgitada ja korraldada. Siiski ei peaks see grupp olema suurem kui Põhja Politseiprefektuuris.

Ei toimu sellised sündmused, mis vajavad läbirääkimiste pidamist eriväljaõppe saanud läbirääkija poolt, ainult Tallinnas ja Harjumaal. Isegi vastava statistika puudumisel julgeb autor väita, et igal pool Eestis leiavad aset taolised juhtumid (enesetapjad, vägivallaga ähvardusi jne), need lihtsalt ei jõua kohale reageerivatest jõududest kaugemale.

Autor usub, et kui kunagi võetakse seisukoht luua iga prefektuuri juurde läbirääkijate grupp, siis suurima hea meelega abistavad nõu ja jõuga Põhja Politseiprefektuuris tegutsevad läbirääkijad.

KOKKUVÕTE

Antud töö eesmärgiks oli anda ülevaade läbirääkimistest üldiselt ning taktikalistest läbirääkimistest, mis on politsei pädevuses lahendada. Samuti andis töö ülevaate, kes on Põhja Politseiprefektuuris läbirääkija, kuidas on korraldatud läbirääkijate töö, millistel juhtudel kaasatakse läbirääkijaid.

Töö raames viidi läbi kaheksa struktureeritud vabade vastustega intervjuud Põhja Politseiprefektuuris tegutsevate läbirääkijate hulgas. Uuringu käigus selgusid nii mõnedki kitsaskohad, millele ei ole suurt tähelepanu pööratud:

- puudulik koolitus
- tihtilugu arusaamatud läbirääkijate väljakutsumised, mis iseenesest ei räägi läbirääkijate kahjuks
- läbirääkija ei juhi sündmuskohal kedagi ega midagi, ta on lihtsalt vahend olukorra rahumeelseks lahendamiseks.

Positiivse külje pealt võib välja tuua asjaolu, et veebruari kuus läbiviidud nelja intervjuu käigus tuli läbirääkija aruanne jututeemaks, peale mida toimus läbirääkijate endi koosolek, mille käigus muuhulgas otsustati, et edaspidi on peale valvenädala lõppu esitada aruanne kohustuslik. Samuti seda, et läbirääkijad ise tunnevad oma vajalikkust ning soovi anda oma panus erinevate situatsioonide rahumeelse lahenduse heaks.

Uuringust muuhulgas selgus ka see, et need inimesed või ametnikud, kes osalevad strateegiliste otsuste langetamisel politseis ning viimse arengukava ja eesmärkide väljatöötamisel, võiksid vähemalt kaaluda konkreetse ja eesmärgipärase läbirääkijate süsteemi ülesehitust Eesti Politseis, sest nagu selgus, on sellise süsteemi järgi vajadus. Puudub vaid statistika, mis kinnitaks uuringut.

SUMMARY

The aim of the present work, entitled as Negotiations on example of North Police Prefecture, is to give an overview about the negotiations in general and about tactical negotiations that in jurisdiction of the Police to be solved. The study also gives an overview about who are negotiators in the North Police Prefecture, how the work of negotiators has been organized, in which cases negotiators are engaged.

Within the work eight structured interviews including free-form responses were carried out among negotiators acting in the North Police Prefecture. In course of the study some bottlenecks were identified that haven't been paid sufficient attention so far:

- insufficient training;
- oftentimes incomprehensible call-outs of negotiators that in itself doesn't speak against negotiators;
- negotiator doesn't manage anybody nor anything at the scene of an event, he/she is simply a means of solving the situation peacefully.

As a positive side, it can be brought out that within four interviews that were carried out in February, the issue of reporting of negotiators was under discussion as a result of which negotiators themselves held a meeting where it was decided, for one thing, that it is mandatory to submit a report after the on-call week. It was also clear that the negotiators themselves feel their necessity and wish to give their contribution for peaceful solving of different situations.

Among other issues it also became evident within the study that those persons or officials who participate in making strategic decisions among the Police and elaboration of its development plan and objectives, should weigh constitution of a definite and objective-oriented system in the Estonian Police as it came out as a result of the study, there is a need in relation to such a system. Only statistics that would confirm the study is missing.

Kasutatud kirjandus

Aim L. 2007. Vanglast vabanenud isikute rehabilitatsioon Tartu linna näitel. [Bakalaureusetöö] Tartu: Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduskond.

Dawson R. 1985. You can get anything you want. But you have to do more than ask. A Fireside Book.

Ellonen E., Nurmi L., Raivola P., Välihalo T., Välihalo U. 2002. Politseitöö psühholoogia. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Fisher R., Ury W. 2004. Kuidas panna nad ütlema jah! Tartu: Fontes.

Geerinck M. T., Stark J. G. 2003. Conflict Management. Skills for Law Enforcement. Toronto.

<http://www.fbi.gov/hq/isd/cirg/osb.htm#cnu> 17.04.2009

Kalda V., Vaher E., Raivet R. 2004. Läbirääkija kasutamine politseitöös. Tallinn: Põhja Politseiprefektuur.

Kalda V. 2004. Läbirääkija meelespea. Tallinn: Põhja Politseiprefektuur.

Lewicki J. R., Hiam A. 2007. Läbirääkimised. Kuidas sõlmida kokkuleppeid ja lahendada konflikte. Väike Vanker.

Lewicki J. R., Saunders M. D., Minton W. J. 1999. Läbirääkimiste põhitõed. Tartu: Fontes.

Määttänen M., Nurmi L., Välihalo T. 1989. Taktikaline läbirääkimisoskus. Espoo.

<http://www.postimees.ee>

Rei K. 2003. Päevakeskuse funktsioon Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskuse I Päevakeskuse näitel. [Bakalaureusetöö] Tartu: Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduskond.

Rootsi Riigikriminaalpolitsei Läbirääkijate koolitus 02.02 – 06.02.2004 koolituse materjal.

Stokes T., Thompson A. R. 2005. Book Review: Michael J. McMains and Wayman C. Mullins. Crisis Negotiations: Managing Critical Incidents and Hostage Situations in Law Enforcement and Corrections - Criminal Justice Review. 30, 246.

LISA 1

Humala tänava pantvangidraama lahenes õnnelikult

26.02.2007 16:26

PM Online

Tallinnas Humala tänaval toimus täna pantvangidraama, kus pereisa võttis vabaduse naiselt ja kahelt lapselt. Keskkriminaalpolitsei operatsiooni käigus sai 1963. aastal sündinud pereisa vigastada, kuid naine ja lapsed päästeti.

Täna kell 11.19 tuli politseile teade, kus naisterahvas teates, et tema abikaasa ähvardab maha lasta nii helistaja, iseenda kui ka nende kaks last. Politsei saatis sündmuskohale Keskkriminaalpolitsei ametnikud, eriuksuse K-komando ning Põhja politseiprefektuuri läbirääkijad ja patrullpolitseinikud.

"Kell 15.15 tulistas meesterahvas iseennast. Kiirabi toimetas meesterahva haiglasse. Koheselt sisenes majja ka eriuksus. Naine ja kaks last kannatada ei saanud," kirjeldas sündmusi keskkriminaalpolitsei.

Postimees Online'ile antud vihje kohaselt ründasid eramaja maskides mehed, misjärel toodi majast välja kaks last ja üks kandraam. Pealtnägijate kinnitusel oli tervel Humala tänaval kella 16.30 paiku parkimine keelatud ning inimestel keelati liikumine.

LISA 2

Politsei päästis lapse teda tappa ähvardanud isa käest

26.10.2007 19:55

Postimees.ee

Täna kella 17.30 ajal päästis politsei Põhja-Tallinnas pooleteise aastase lapse, kelle isa oli end korterisse sulgenud ja ähvardas last tappa. 1972. sündinud mees sulges end koos lapsega Tallinnas Koplis Tuulemaa 6 asuva sotsiaalmaja ühte korterisse täna kella 14.40 ajal, ähvardades oma lapse ära tappa.

Kella 17.30 ajal tungis politsei eriuksus korterisse, päästes lapse ning pidades kinni ka mehe.

Keegi toimunu käigus viga ei saanud, teatas Põhja prefektuuri pressiesindaja.

Intsident sai alguse kell 14.10, kui Põhja-Tallinna linnaosavalitsuse sotsiaaltöötaja läks korterisse, et võtta vanemlikud õigused kaotanud vanematelt nende laps sotsiaalhoolekande alla, vahendas pressiesindaja.

Juhtunu kohta alustas politsei kriminaalmenetlust karistusseadustiku tapmiskatset käsitlevate paragrahvide alusel.

Kriminaalmenetlust juhib Põhja ringkonnaprokuratuur. Sündmuskohal töötasid Põhja politseiprefektuuri, keskkriminaalpolitsei, päästeameti ja kiirabi töötajad.

Tuulemaa 6 on ühiselamu tüüpi maja, kus asub Tallinna linna sotsiaalmajutusüksus.

Tallinna linna ajalehe Pealinn andmeil majutatakse mullu remonditud 84 korteriga majas õnnetusse sattunud, üürivõlglasi, sotsiaalselt ebastabiilseid inimesi ja ka kodutuid.

LISA 3

Läbirääkija tegevuse aruanne

Läbirääkija nimi: Rainer Saggor

Valvesoleku aeg: 24.04. – 01.05.2006

Väljakutsete arv: 1

Väljakutse sisu (täida iga väljakutse kohta eraldi):

Ebastabiilse närvikavaga naisterahvas tahab Türisalu pangalt autoga alla sõita ning autos on ka laps.

Väljakutsuja

- Korrapidaja
- Välijuht
- Operatiivjuht
- Muu (nimeta see)

Väljakutse tegemise aeg: 27.04 kell 18:21

Probleemi üldnimetus: enesetapja , koos lapsega

Lahendus (lühidalt): korrapidaja andis naisterahva mobiiltelefoni numbri. Helistasin ning rääkisime. Jutu käigus väitis naine, et on Veskimöldres, poeg mängib sõpradega. Kaldusin uskuma, et nii ongi. Helistasin Raivetile, kes oli nõus minema ja kontrollima, sest ta oli Veskimöldrele palju lähemal ning oli samas ka operatiivjuht. Ise olin Lasnamäel oma tööülesandeid täitmas. Mõne aja pärast vabanesin ning mida sõitsin ka Veskimöldresse Reimot nõ. julgestama. Naine oligi Veskimöldres. Naise mees tegi valehäiret.

Märkused/ettepanekud: helistamise ajal tundsin, et ajaliselt oleks olnud parem, kui keegi teine veel kõrval oleks olnud. Sest samal ajal kui rääkisin naise ja viimane väitis end olevat Veskimöldres, oleks saanud teine (minu paariline) samal ajal info edastada Raivetile, kes siis oleks saanud organiseerida selle info kontrollimist. Seni kaua kui naine räägib telefoni teel, ei tee ta midagi radikaalset, ja kui teebki, siis usun, et seda on telefoni teel aru saada. Samas oleks häda juhul saanud ka kolleegi kasutada, kuid meil oli ka oma töö ning ta oli autos kõrv raadisaatjas.